

HEIKKI KINNUNEN

Tarinankertojan
elämät

Elisa Heilala

TAMMI

Elisa Heilala

HEIKKI KINNUNEN
TARINANKERTOJAN ELÄMÄT

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI
HELSINKI

Kansan Sivistysrahaston Tammen rahasto on tukenut
teoksen kirjoittamista apurahalla.

Kuvatoimitus: Markko Taina

© 2016 ELISA HEILALA JA KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI

ISBN 978-951-31-8737-8

PAINETTU EU:SSA

Sisällys

- 9 Alkuun
- 13 I EI VARSA ITSE LAIDUNTAAN
VALITSE
- 18 Suurperheeksi sodan varjosta
- 22 Kaunotar ja kansanmies
- 29 II ISÄ, MUSTA TAITAA TULLA
NÄYTTÉLIJÄ
- 31 Laulu ja lantti
- 34 Koulua ja kulttuuria
- 40 Nuori mies ja tahto taiteilijaksi
- 44 Tulkintaa Aijukan opissa
- 48 Melkein lapsitähti
- 53 III ON ERI ASIA OLLA HYVÄ
TEATTERIKOULULAINEN KUIN
HYVÄ AMMATTINÄYTTÉLIJÄ
- 55 Turhautuminen ja tekemisen riemu

- 63 IV TIEDETTIIN, ETTÄ OLEMME
TEKEMÄSSÄ JOTAKIN MERKITTÄVÄÄ
- 67 Kuohuntaa puolesta ja vastaan
- 73 V ME TOIMME SINNE NUORUUDEN
JA SURUTTOMUUDEN
- 76 Uran kujeileva alku
- 78 Samalla lavalla suuruus ja suruttomuus
- 81 Meren tulkkina
- 89 VI JÄRJESTYS ON TÄMÄ: ENSIN
MITÄ SE JUTTU ON, VASTA SITTEN
MITEN!
- 92 Elävän kuvan taikaa
- 97 Legendaarisen jyrän ohjauksessa
- 100 Nuori perhe ja armeijan harmaat
- 107 VII KUN TEATTERI ON HYVÄ,
SE JÄTTÄÄ JÄLKIÄ
- 110 Rohkea alku ja valtapiirien vastustus
- 114 Kotkien nousukiito
- 118 Seitsemän veljeksien voimannäyttö
- 125 Ensemble toimii
- 131 Teatterilapsuus Turussa
- 134 Taisteluväsämys

- 141 VIII AATTEEN JA AJATUKSEN VUOKSI
145 Syvällä suomalaisuuden ytimessä
149 Matka venäläiseen sielunmaisemaan
- 155 IX KOKO TEATTERI NÄYTTELEE
159 Menestysmusikaalien vetovoimaa
168 Juoppohullun kärsimykset
172 Vielä kerran Tšehov
175 Suuren talon suuret tunteet
- 191 X RUPPEET VAAN SIKS!
200 Valehtelua ja verkkarimiehiä
206 Venäjän kielen opettajasta Suomen armeijan
vääpeliksi
213 Hauskuuden syvin olemus
218 Julkisuuden kirot ja naaman kuluminen
227 Hauskaa, vaan ei mielistelyä
232 Jaksamisen rajoilla
- 239 XI EI LAULAMINEN JA
NÄYTTELEMINEEN OLE OIKEAA
TYÖTÄ
241 Ei mikään veropakolainen
246 Liian suuria summia
248 Liian riskitön juttu
251 Punkkari vai pärstäkerroin
254 Taiteilua, ei työtä

- 259 XII EI OLE KYSYMYS ROOLIN
SUURUUDESTA, KYSYMYS ON
OIKEASTA LÄSNÄOLOSTA
- 264 Hauskaa vakavasti
- 270 Epäteatteria Kokkolan tapaan
- 280 40 vuoden välietappi
- 287 XIII KUN EI TARVI OLLA HIHNALLA
- 293 Twiittien ja sometuksen ihmeellinen maailma
- 303 Näyttelijäntyön riemuhetkiä
- 308 Korttivilu ja muut taktiikat
- 315 XIV JÄMIÄ TÄSSÄ ELETÄÄN,
KUN TILASTOLLISESTI KATSOO
- 317 Haaveista ja vähän tulevaisuudestakin
- 320 Lähteet
- 330 Henkilöhakemisto

Alkuun

”Mikään ei oo hurmaavampaa kuin näytellä pientä ihmistä suurten haaveiden kanssa!” Näin toteaa Heikki Kinnunen, näyttelijä, joka on toteuttanut omia haaveitaan jo yli kuusikymmentä vuotta.

Kun Heikki 1950-luvulla, 9-vuotiaana astui Mikkelin teatterin lavalle, hän tiesi haluavansa näyttelijäksi, ja se hänestä myös tuli. Urasta teatterissa ei tullut vain yksittäinen toteutunut unelma, siitä kasvoi kaiken kattava intohimo, jota on kestänyt jo yli kuusikymmentä vuotta, eikä se osoita laantumisen merkkejä vieläkään. Takana on satoja näytelmiä, elokuvia ja viihdeohjelmia, tragediaa, komediaa, farssia, Heikin sanoin: ”Kaikki työt olen tehnyt, joita on tarjottu, ja niitä on paljon.” Ja ensi syksynä edessä on jälleen uusi näytelmä, vielä kartoittamaton löytöretki, joka odottaa osanottajiaan. Kinnunen on matkalle jo ilmoittautunut: plari odottaa lukemistaan ensi kesänä.

Mutta millainen on tarinankertojan oma näytelmä? Nuoruudessa suloisen suruton, keski-ään kiiressä vähintäänkin hämmentävä, jos ei kokonaan sekaisin, vanhempana jo leppoisampi ja seesteinen. Jokaisessa vaiheessaan niin tiukasti työntäyteinen, että jopa kertoja itse on hämillään: ”Oonko mä tosiaan tehnyt noin paljon töitä?” Mutta hän lisää siihen nopeasti, että ”se vaan on ollut niin kivaa, siinä suhteessa olen etuoikeutettu, että oon aina saanut tehdä työtä, josta tykkään”.

Tässä kirjassa Kinnusen elämästä kertovat hänen itsensä lisäksi perhe, ystävät ja työtoverit. He ovat mukana yksinkertai-

sesti siitä syystä, että tarinankertoja itse ei pidä oman elämänsä avaamisesta, siihen ei ole – muiden tarinoiden kertomiselta – intoa eikä aikaa. Kaikki kirjan sivuilla haastatellut henkilöt piirtävät Heikistä aika lailla samanlaista kuvaa: Hän on läheisilleen kiltti, työssään tinkimätön, ikuinen analysoija, välillä jopa väsymätön jurnuttaja. Hän tietää kaiken keihäänheitosta ja paljon grillauksesta, hellii itseään tarpeen vaatiessa läskisoosilla ja hernekeitolla, ottaa oluen jos toisenkin tarpeeseen ja menee metsään tai kalaan rauhoittumaan. Kyseessä taitaa siis olla tuiki tavallinen suomalainen mies, ehkä siksi niin helposti samaistuttava.

Seitsemänkymppinen Kinnunen arvioi saavuttaneensa noin 70 prosenttia elämänsä haaveista, ”ja se on paljon se”, hän toteaa. Sataa prosenttia hän ei ole koskaan tavoitellut, sillä elämään kuuluu, että osa toiveista jää toteutumatta. Ja onhan niitä sataprosenttisestikin toteutuneita juttuja – limppariakin on saanut pienenä juoda kioskillä juuri niin paljon kuin jaksaa.

Vilma Kinnunen, Paavo Kinnunen, Santeri Kinnunen, Marianne Pietiläinen, Kaarina Raeste, Matti Kinnunen, Satu Silvo, Leea Klemola, Tuija Ernamo, Heikki Vihinen, Aake Kalliala, Tom Pöysti, Eija Ahvo, Kalle Holmberg, Ralf Långbacka, Risto Saanila, Pekka Autiovuori, Kirsti ja Arvo Kesti, sydämelliset kiitokset teille kaikille ajastanne ja ajatuksistanne – te kerroitte Heikistä enemmän kuin Heikki itse.

Esko Tuominen, kiitos ajasta ja asiantuntemuksesta.

Hanna Kalsto ja lukuisat muut teattereissa Helsingissä, Turussa, Tampereella ja Mikkelissä työskentelevät, joita olen häirinnyt kysymyksin ja tiedusteluin, kiitos tiedoista ja kärsivällisyydestä.

Simo Luukkonen, Simon Pub, kiitos mainiosta paikasta ja palvelusta.

Kata, isä, Jaana, Heikki ja Silva. Kiitos. Tiedätte kyllä miksi.

Helsingissä 4.1.2016

Elisa Heilala

I

*”Oon oikeastaan miettinyt jälkeenpäin,
että olen aina uskaltanut lähteä.”*

– HEIKKI KINNUNEN –

EI VARSA ITSE LAIDUNTAAN VALITSE

Heikki Kinnunen kertoo lukeneensa jostakin, että pieni lapsi ei muista juuri mitään varhaisimmista vuosistaan, mutta jatkaa välittömästi tietävänsä, ettei mokoma väite pidä paikkaansa: ”Olin alle 3-vuotias, kun me asuttiin Lapin asemalla, ja mulla on sieltä valtavasti muistoja.”

”Muistan, kun sisareni Eeva oli tehnyt mulle kaniturkin. Oli nuoskakeli, valtavan märkää, turkki painoi ja oli epämiellyttävä eikä kukaan jeesannut sitä pois mun päältä. Olin parivuotias, äiti oli varmaan synnyttämässä meidän nuorimmaista eli Vesaa. Ja sitten, kun Vesa oli just syntynyt: Buchmanin Aino, äidin kaveri, semmonen Lastumäen kokoinen nainen, kiusoitteli minua, että nyt hän vie sen mun uuden pikkuveljen. Se ryllytti tyhjiä kärryjä eteisessä, ja mä yritin masinoida kylän poikia, ettei se veis sitä.”

”Muistan, kun veljeni Pekka laittoi parinsadan litran tynnyriin vettä ja pääsin hänen kanssaan siihen uimaan. Siskot toivat mut sinne kahdesta kädestä roikottaen. Se oli suuri hetki: Pekan kanssa uimaan.”

”Ja ne juoksukilpailut muistan – aseman vieressä puistikon hiekkatiellä. Mä selvästikin voitin sen kilpailun. Hieman mä ihmettelin, kun kaikki muut sisarukset juoksi takaperin mua vastaan!”

”Mulla on myös ihan tarkka mielikuva siitä, kuinka laskin Eevan mustan kanin irti häkistään. Juoksin sen perässä. Totta

kai mä pelkäsin, kun olin laskenut kanin karkuun. Se tais mennä vielä aseman laiturin allekin, mutta en mä sitä koskaan löytänyt. Ilmeisesti se kuitenkin tuli takaisin, koska siitä ei tullut kysymyksiä.”

”Ja vielä muistan senkin, kun pääsin isän traktorin kyytiin. Isällä oli traktori siihen aikaan, ensimmäinen sillä kylällä, hän kävi puimassa ja kyntämässä. Muistan, miten hieno hetki se oli, kun istuin isän sylissä ja ajettiin rautapyörätraktorilla.”

Heikki Kinnunen kertoo lukuisissa lehtihaastatteluissa käyneensä syntymässä Raahessa, mutta viettäneensä lapsuutensa ja kasvaneensa Mikkeliissä. Mikkeli on kotipaikka, jos häneltä kysytään, mutta muistoja ja mielikuvia on jo matkalta ennen sitä.

Ennen Mikkeliin asettumista Kinnunen ehti asua kahdella

*Hymy kameralle käy
helposti ja miksei kävisi:
tämä hymypoika osasi
jo alle kahden ikäisenä
käskystä juonitellakin.*

paikkakunnalla, ensin Paavolan kunnan Lapin kylällä Pohjois-Pohjanmaalla, sitten Kajaanin kupeessa Kontiomäellä. Isän työ rautateillä vei perheen asemapaikkakunnalta toiselle. Vastuu ja palkka kasvoivat työpaikkaa vaihtaessa, niin myös perhe – lopulta suurperheeksi.

Heikki Kinnusen isän, Paavon, suku oli Karjalasta. Isoisä, Heikki-ukki, oli kotoisin Liperin Venepohjasta. Kuvien perusteella hämmästyttävästi nuorempaa kaimaansa muistuttava isoisä oli omalla hiljaisella tavallaan periaatteen mies, uskonnollinenkin, mutta ei muita uskonnollisuuteen painostava. Heikki-ukki kierteli Sortavalasta ostamallaan Ford Essex -autolla Karjalaa ahkerasti, mutta piti aina huolta, että kirkonmenojen aikaan oli tiin kirkossa. Hannaksi kutsumanimeltään lyhentynyt isoäiti Johanna (o.s. Heikkola) oli syntynyt Töysässä ja muuttanut sieltä Viipuriin. Railakkaasta ja reippaasti työhön tarttuvasta eteläpohjalaisesta Hannasta tuli sukuaan paljon tutkineen Matti Kinnusen, Heikin vanhimman veljen, mukaan vilkkaan luonteenlaatusa vuoksi karjalaisempi kuin monesta 'aidosta' karjalaisesta.

Heikki ja Hanna Kinnuselle syntyi Viipurissa kaksi lasta: Elin 1905 ja Paavo 1909. Ukki elätti perhettä konemestarina ja veturinkuljettajana sekä maata viljelemällä, kunnes joutui evakkoon talvisodan sytyessä.

Kinnusen äidin, Ainin, vanhemmat Matti ja Susanna Tenhunen (o.s. Karvonen) olivat myös Itä-Suomesta, Tohmajärven Värtsilästä. Isoisä oli taitava seppä, isoäiti puolestaan viisas ja sävyisä nainen, joka olisi halunnut kouluttautua sairaanhoitajaksi mutta jonka haave hautautui perheen kasvaessa.

Matti ja Susanna Tenhunen saivat viisi lasta: Alpo syntyi Värtsilässä vuonna 1902, Aino Impilahdella 1903, Toini 1905 Helsingissä, Matti Tampereella 1908 ja kuopus Mikko (Mikael) myös Tampereella 1911. Perhe asui useilla paikkakunnilla, rajan pinnassa Värtsilässä, Läskelässä, Sortavalassa sekä Tampereella ja Helsingissä.

”Mie läksin tanssimaan. Siellä oli rautatieroikan pojat, jotka rakensi sitä rautatietä Läskelästä Pitkäänrantaan ja Salmiin asti. Paavo ei ollu silloin siellä. Se asu yhen tuttavan Tuunaisen luona. Tuunainen sano, että kuulehan Aino, nyt tul mies siulle. Tulehan kahtommaan. Mie mänin, siellä rimputteli mantoliini Paavo. Tuunaisen rouva sano, että käyvvään syömään, tulehan Paavokin tänne, on siullekin pöyvän kolkkaa. Mie katoin syrjäsilmillä, että minkälainen se on. Paavo poltti loppitupakkaa. Se pan sen tupakan pois, villasukat ol jalassa. Mie kun olin semmonen hieno neiti, niin ajattelin, että mikähän tämä on. Sitten kun mie läksin kottiin, niin Emma sano, että elä sie vieroksu tuota Paavoo. Sen isä on konemestari Suojärven ratalla, niillä on talo ja ne on hyviä ihmisiä kaikin puolin.”

”Laivalla käytiin kihlaostossa. Siell’ol yks asemapäällikkö vanhapoika, se ol rakastunnu minnuun ja puhemiehenä ol aina kirjuri. Se sattu sammaan laivaan ja kyllä sen hymy hyyty, kun näk sormuksen miun sormessa. Ei hymyilly miulle ennää. Kirkossa vihittiin. Meitä ol kaks parrii. Sammaan aikaan vihittiin yhen lautamiehen poika. Tää lautamies oli ottana viis vaimoo. Poika sano papille, että jos myö ei osatakkaan, ois pitänä kyssyy isältä mallii. Pappi sano lopuks, että hyvinhän se män. Miulla ol kihlajaispuku hääpukuna. Se ol värillinen, kun oli talvi. Miulla ois ollu nätti valkee puku, mutta ei sitä voinu talavella panna. Miulla hohti posket punasena ja kukka ol rinnassa.”

Näin kertoo tapaamisestaan ja avioliiton alkutaipaleesta Paavo Kinnusen kanssa Aino, tuleva rouva Kinnunen. Tarinan on tallentanut Heikin sisko Kaarina Raeste, joka haastatteli äitiään vuonna 1982. Paavo Kinnunen oli osunut Ainon kotipaikoille tullessaan armeijan jälkeen harjoittelemaan tulevaa opiskeluaan varten. Hänet oli hyväksytty tiemestareita kouluttavaan Helsingin teollisuuskouluun, ja sinne hän myös lähti – ensin yksin, mutta pian Aino seurasi perässä. Tuoreen vaimo kerto-

man mukaan aviomiestä ei sopinut päästää yksin pääkaupungin houkutuksiin.

”Mie olin Paavon kotona Matkaselässä, kun Puavo ol sotaväessä Sortavalassa. Ja sitten Puavo män Helsinkiin teknilliseen kouluun kansakoulupohjalta suoraan. Ol se eri poika. Mie tein siinä kaikkee, paitsi ulkotöitä mie en oo tehny koskaan. Ukki hommas meille asunnon Helsingistä Inkoonkadulta. Yks mies tuli meille ja sano: Jaaha, että on nuoren rouvankin mies Helsingissä. Helsingissä viiään mies. Seuraavalla viikolla ukki kävi ostamassa asunnon.”

Suurperheeksi sodan varjosta

Helsingin aikana Kinnuset saivat kolme lasta: Matin 1930, Eevan 1932 ja Maijan 1934. Perhe asui useassa eri osoitteessa eri puolilla Helsinkiä. Valmistuttuaan rakennusmestariksi Paavo Kinnunen työskenteli Valtionrautateilla Pasilassa työnjohtajana.

Vakituiset työpaikat olivat Suomessa tuohon aikaan kiven alla, ja kun Paavo Kinnunen sai syksyllä 1934 työpaikan rata-vartijana Hiitolassa, hän oli heti valmis lähtemään. Heikin vanhin veli Matti muistaa kuulleensa, että rata-vartijan palkka oli tuohon aikaan 1 100 markkaa kuukaudessa. ”Tuhat suppeloinen, sanoi isä ja sipsutti tuhatlappusta sormissaan”, tuolloin 13-vuotias Matti Kinnunen muistelee.

Hiitolassa Kinnuset eivät ehtineet olla kuin runsaan vuoden, kun Paavo Kinnunen sai rataesimiehen paikan Joensuusta, jossa nopeasti kasvanut perhe pysyi suurimman osan sota-aikaa paeten välillä pommituksia Liperiin ja Onttolaan. Vuodesta 1936 lähtien Kinnuset asuivat isän ja ukin yhdessä ostamassa mökissä Niinivaaran kylässä. Joensuun aikana perheeseen syntyivät Pekka 1937, Jorma 1939 ja Elisa (Anna Elisabeth) 1941.

Sodan aikana Paavo Kinnunen joutui rautatiejoukkoihin, jotka korjasivat vihollisen pommituksissa vahingoittuneita rataosuuksia Karjalassa. Välirauhan aikana Kinnunen palasi entiseen työhönsä Joensuun kaupunkiin rataosaston esimieheksi, mutta lähti sieltä jälleen jatkosodan puhjettua sotilasratamestariksi Jessoilaan.

Keväällä 1943 Paavo Kinnunen pääsi siviiliin, ja edessä oli jälleen työnhaku ylenemisen ja paremman palkan toivossa. Hakemukset lähtivät kuuteen paikkaan, joista tärppäsi Lappi-niminen kylä Paavolan kunnassa silloisessa Oulun läänissä. Kahdeksan Joensuun vuoden jälkeen edessä oli reilu kuusi vuotta Pohjois-Pohjanmaalla, Heikki Kinnusen ensimmäisten lapsuusvuosien seudulla.

Lapin aikana Kinnusten perhe kasvoi edelleen: Kaarina syntyi 1944 ja Heikki 1946. Kun vielä 1948 – jälleen tarkalla kahden vuoden erotuksella – syntyi Vesa, oli koossa kunnioitettava katras täysin talon rouvan toiveiden mukaan. Aino Kinnunen oli näet naimisiin mentäessä vannottanut tulevalta mieheltään kaksi lupasta: Paavo ei saa kieltää, jos hän jotain antaa – Karjalassa oli tapana, että kylästä lähdettäessä tarjoamisista koottiin vielä kotiinviemiset – ja hän haluaa 12 lasta!

Parhaiten Lapin aika on vanhimman veljen Matin muistissa. Myös Heikin sisko Kaarina Raeste on kirjannut talteen äitinsä muistoja Heikin ensimmäisistä vuosista, muistaapa hän jotain niiltä ajoilta itsekkin.

Kun Heikki syntyi, Kinnuset olivat jo asuneet muutaman vuoden Lapissa ja nopeasti sopeutuneet pohjanmaalaiskylän elämään. Asuttiin ja elettiin aseman isossa yhteisössä, isä kävi töissä ja töitä riitti sopivasti myös vanhimmalle pojalle Matille. Asunnon yhteydessä oli navetta laitumineen, ja Kinnuset pitivätkin paria lehmää, sikaa ja lampaita. Lisää ruoka-aineita – sieniiä ja marjoja – kerättiin lähiympäristön metsistä ja soilta.

Aino Kinnusen sisko Toini tuli Heikin syntymän jälkeisenä kesänä vierailulle sisarensa luokse. Kaarina muistaa vierailun:

”Toini sanoi äidilleni, että sie kerroit saaneesi pojan, mutta et sanonut että tällaisen! Tästähän tulee näyttelijä, niin ilmeikäs on. Paljon meitä nuorempia sisaruksia hoitaneella Eeva-siskollani ja Heikillä olikin oma leikkinsä: kun Eeva sanoi, että juo-

Aino Kinnusen toive miehelleen Paavolle oli tusina lapsia. Ihan siihen ei ehditty. Kuvassa Lapin ajoilta ylhäällä vasemmalta Pekka, Eeva, Jorma ja Maija. Alhaalla isänsä sylissä Heikki, sitten Elisa, äiti Aino, Kaarina ja Matti. Nuorin lapsi Vesa on tässä vaiheessa vasta tulossa.

nittele Heikki, juonittele, Heikki kaatui lattialle ja sätki jalkojaan. Osasi siis jo alle kahden ikäisenä pyynnöstä juonitella.”

Aino Kinnusen toive tusinasta lapsia ei aivan toteutunut, mutta jo 9-lapsisena perhe oli siihenkin aikaan suuri ja kasvoi edelleen 1954, kun vanhemmat adoptoivat vanhimmalle tyttärelle Eevalle syntyneen Marjutin.

Kaarina Raeste muistaa, että aika ajoin suurta lapsilaumaa ihmeteltiin ja uteliaimmat kysyivät suoraankin, oliko syynä uskonto. ”Siihen voi ihan varmasti sanoa ei. Isä kävi kyllä jos-

kus äidin pakottamana kirkossa, mutta ehtoolliselle ei mennyt. Äiti vain oli syntynyt sellaiseksi ihmiseksi, että hän halusi lapsia ja halusi olla kotona. Hänellä ei ollut intoa lähteä kodin ulkopuolelle tekemään työtä, ja hän painotti, että kun oli nuorempana ollut töissä, niin silloinkin aina sisätöissä, se kun oli hienompaa.”

Näyttämöiden ja tv-viihteen legenda lähikuvassa

Koko Suomi tuntee Heikki Kinnusen, mutta mitä me tiedämme hänestä? Televisiosta ja elokuvista tuttujen hahmojen ja lukemattomien teatteriroolien takaa paljastuu näyttelijä, jolle näyttelemine on työ, intohimo ja elämä.

70-vuotispäivänsä kunniaksi ilmestyvässä elämäkerrassa Heikki Kinnunen avautuu elämästään: lapsuuden isosta, alituisen muuttaneesta rautatieläisperheestä, nuoren pojan tiestä Teatterikouluun ja sieltä Suomen arvostetuimmille näyttämöille, mm. Kansallisteatteriin, Turun kaupunginteatteriin, Helsingin kaupunginteatteriin ja Tampereen Teatteriin, unohtamatta mittavaa uraa elokuva- ja tv-viihteen maailmassa tai kärhämiä verottajan kanssa.

Omia kokemuksiaan ja näkemyksiään näyttelijälegendasta kertovat kirjassa myös perhe, ystävät ja lukuisat työtoverit vuosien varrelta.

ELISA HEILALA on pitkään mainosalalla työskennellyt strategi, brändikonsultti ja vapaa kirjoittaja.

